

ਸਿਮਰਨ

ਭਾਗ-15

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਦਿ ਤੋਂ ਹੀ ਇਨਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮ ਜੀਵਨ-ਸੇਧ ਦੇਣ ਲਈ ਗੁਰੂ, ਅਵਤਾਰ, ਪੀਰ, ਪੈਗੰਬਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਪਠਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੈਵੀ ਉਪਦੇ ਿ ਵਿੱਚ ਰਲਾਵਟ ਤੇ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਾਏ ਹੋਏ ਧਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਆਤਮ-ਰੌ, ਆਤਮ-ਕਲਾ ਅਥਵਾ ਨਾਮ ਅਲੋਪ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ **ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਦੇ ਛਿੱਲੜ** ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਰਥ ਫੋਕਾ, ਰਸ-ਹੀਣ **ਰਸਮੀ-ਸਾਧਨ** ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਸੰਨਿਆਸੀ ਅਥਵਾ **ਜੋਗੀ ਲੋਕ** ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਕਲਿਆਣ ਜਾਂ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ **ਜੋਗ-ਸਾਧਨਾਵਾਂ** ਵਿੱਚ ਰੁਝੇ ਰਹੇ। ਗੌਰਖ ਨਾਥ ਅਤੇ ਮਛੰਦਰ-ਨਾਥ ਵਰਗੇ ਟੀਸੀ ਦੇ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਆਤਮ-ਸੇਧ ਦੇਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਖੁਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਗੌ ਟ ਹੋਈ, ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਬਾਬਾ ਬੋਲੇ ਨਾਥ ਜੀ ! ਸਬਦੁ ਸੁਨਹੁ ਸਚੁ ਮੁਖਹੁ ਅਲਾਈ।

ਬਾਝੇ ਸਚੇ ਨਾਮ ਦੇ ਹੋਰੁ ਕਰਮਾਤਿ ਅਸਾਂ ਤੇ ਨਾਹੀ।.....

ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਬਿਨੁ ਬਾਦਰਿ ਛਾਈ।

(ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. 1/43)

ਗਿ੍ਹਸਤੀ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਟੱਬਰ ਪਾਲਦੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੋਗੀਆਂ ਅਤੇ ਧਰਮ-ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੁੰਨਦਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਆਤਮ-ਕਣੀ, ਆਤਮ-ਰਸ ਅਥਵਾ **ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾ** ਅਲੋਪ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵੀ ਫੋਕਾ, ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਤਾਈਂ **ਸੀਮਤ** ਹੋ ਗਿਆ।

ਜਦ ਸਾਡੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਹੀ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਗਏ ਤੇ **ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ-ਸੇਧ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਏ** ਤਾਂ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ?

ਮਾਇਆ ਐਸੀ ਮੋਹਨੀ ਭਾਈ॥

ਜੇਤੇ ਜੀਅ ਤੇਤੇ ਡਹਕਾਈ॥ (ਪੰਨਾ-1160)

ਮੋਹਨੀ ਮੋਹਿ ਲੀਏ ਤ੍ਰੈ ਗੁਨੀਆ॥

ਲੋਭਿ ਵਿਆਪੀ ਝੂਠੀ ਦੁਨੀਆ॥ (ਪੰਨਾ-1004)

ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਐਸੀ ਨਿਘਰਦੀ ਅਧੋਗਤੀ ਵਿੱਚ ਪੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤ ਾਹ ਨੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ ਤੇ **ਧੁਰੋਂ ਆਈ ਬਾਣੀ** ਦੁਆਰਾ ਜਗਤ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸਹੀ **ਆਤਮ-ਸੇਧ ਬਖਸ਼ੀ**।

ਅੱਜ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਜਗਤ ਦੀ ਗਿਲਾਨੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈਚੁ

ਸਰਮੁ ਧਰਮੁ ਦੁਇ ਛਪਿ ਖਲੋਏ

ਕੂੜੁ ਫਿਰੈ ਪਰਧਾਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ॥ (ਪੰਨਾ-722)

ਸੰਗਿ ਨ ਚਾਲਹਿ ਤਿਨ ਸਿਉ ਹੀਤ॥

ਜੋ ਬੈਰਾਈ ਸੇਈ ਮੀਤ॥॥

ਐਸੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲੇ ਸੰਸਾਰਾ॥

ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਖੋਇ ਗਵਾਰਾ॥ (ਪੰਨਾ-676)

ਦਸਵੇਂ ਪਾਤ ਾਹ ਨੇ ਵੀ ਦਸ ਸਵੱਯਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਧਾਰਮਿਕ ਗਿਲਾਨੀ ਨੂੰ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ਚੁ

ਕੋਊ ਬੁਤਾਨ ਕੋ ਪੂਜਤ ਹੈ ਪਸੁ ਕੋਊ ਮ੍ਰਿਤਾਨ ਕੋ ਪੂਜਨ ਧਾਇਓ॥

ਕੂਰ ਕ੍ਰਿਆ ਉਰਝਿਓ ਸਭਹੀ ਜਗ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਭੇਦੁ ਨ ਪਾਇਓ॥

(ਤ੍ਰੂਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਵੱਯੋ, ਪਾ. 10)

ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਤੇ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠਣ ਲਈ ਆਤਮਿਕ ਉਪਦੇ ਦਿਤੇ ਚੁ

ਜੋਗੁ ਨ ਖਿੰਬਾ ਜੋਗੁ ਨ ਡੰਡੈ ਜੋਗੁ ਨ ਭਸਮ ਚੜਾਈਐ॥

ਜੋਗੁ ਨ ਮੁੰਦੀ ਮੁੰਡਿ ਮੁਡਾਇਐ ਜੋਗੁ ਨ ਸਿੰਝੀ ਵਾਈਐ॥

ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨਿ ਰਹੀਐ ਜੋਗੁ ਜੁਗਤਿ ਇਵ ਪਾਈਐ॥ (ਪੰਨਾ-730)

ਰੇ ਮਨ ਇਹ ਬਿਧਿ ਜੋਗੁ ਕਮਾਓ॥

ਸਿੰਠੀ ਸਾਚ ਅਕਪਟ ਕੰਠਲਾ ਧਿਆਨ ਬਿਭੂਤ ਚੜਾਓ॥ (ਰਾਮਕਲੀ, ਪਾ. 10)

ਗੁਰਸਿਖ ਜੋਗੀ ਜਾਗਦੇ ਮਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਕਰਨਿ ਉਦਾਸੀ।

ਕੰਨੀ ਮੁੰਦਰਾਂ ਮੰਤ੍ਰੁ ਗੁਰ ਸੰਤਾਂ ਧੂੜਿ ਬਿਭੂਤ ਸੁ ਲਾਸੀ।

ਖਿੰਬਾ ਖਿਮਾ ਹੰਢਾਵਣੀ ਪ੍ਰੇਮ ਪਤ੍ਰ ਭਾਉ ਭੁਗਤਿ ਬਿਲਾਸੀ।

ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਸਿੰਠੀ ਵਜੈ ਡੰਡਾ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਗੁਰ ਦਾਸੀ। (ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. 29/15)

ਜੋਗੁ ਨ ਭਗਵੀ ਕਪੜੀ ਜੋਗੁ ਨ ਮੈਲੇ ਵੇਸਿ॥

ਨਾਨਕ ਘਰਿ ਬੈਠਿਆ ਜੋਗੁ ਪਾਈਐ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਉਪਦੇਸਿ॥ (ਪੰਨਾ-1421)

ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਉਪਦੇ ਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਂ ਲਫ ਾਂ ਵਿੱਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗਿ੍ਹਸਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ **ਸਾਧ-ਸੰਗਤ** ਵਿੱਚ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੁਆਰਾ ਜੋਗ ਕਮਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਚੁ ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਸਹੀ ਆਤਮਿਕ-ਜੀਵਨ ਦੀ **ਸੋਝੀ ਹੋ ਜਾਵੇ।**

ਸਾਡੇ ਧਰਮ-ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਅਖੌਤੀ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਚੁ

ਉਪਦੇਸੁ ਕਰੈ ਆਪਿ ਨ ਕਮਾਵੈ ਤਤੁ ਸਬਦੁ ਨ ਪਛਾਨੈ॥ (ਪੰਨਾ-380)

ਕਬੀਰ ਅਵਰਹ ਕਉ ਉਪਦੇਸਤੇ ਮੁਖ ਮੈ ਪਰਿ ਹੈ ਰੇਤੁ॥

ਰਾਸਿ ਬਿਰਾਨੀ ਰਾਖਤੇ ਖਾਯਾ ਘਰ ਕਾ ਖੇਤੁ॥ (ਪੰਨਾ-1369)

ਆਪਿ ਨ ਬੂਝੈ ਲੋਕ ਬੁਝਾਏ ਪਾਂਡੇ ਖਰਾ ਸਿਆਣਾ॥ (ਪੰਨਾ-1290)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਫੋਕੇ ਤੇ ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਜਾਂ ਹਠ-ਜੋਗ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਗਿ੍ਹਸਤੀਆਂ ਲਈ ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਮਾਰਗ ਬਹੁਤ ਸੌਖਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਜਤੁ ਸੰਜਮ ਤੀਰਥ ਓਨਾ ਜੁਗਾ ਕਾ ਧਰਮੁ ਹੈ

ਕਲਿ ਮਹਿ ਕੀਰਤਿ ਹਰਿ ਨਾਮਾ॥ (ਪੰਨਾ-797)

ਸਰਬ ਧਰਮ ਮਹਿ ਸ੍ਰੇਸਟ ਧਰਮੁ॥

ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਨਿਰਮਲ ਕਰਮੁ॥ (ਪੰਨਾ-266)

ਰੇ ਮਨ ਓਟ ਲੇਹੁ ਹਰਿ ਨਾਮਾ॥

ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਦੁਰਮਤਿ ਨਾਸੈ ਪਾਵਹਿ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਨਾ॥ (ਪੰਨਾ-901)

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਮਨ ਮੇਰੇ

ਜਿਤੁ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਵੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ॥

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਮਨ ਮੇਰੇ

ਜਿਤੁ ਸਿਮਰਤ ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ ਲਹਾਤੀ॥ (ਪੰਨਾ-88)

ਕਿਰਤਿ ਵਿਰਤਿ ਕਰਿ ਧਰਮ ਦੀ ਹਥਹੁ ਦੇ ਕੈ ਭਲਾ ਮਨਾਵੈ। (ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. 6/12)

ਨਾਮਾ ਕਹੈ ਤਿਲੋਚਨਾ ਮੁਖ ਤੇ ਰਾਮੁ ਸੰਮੁਲਿ॥

ਹਾਥ ਪਾਉ ਕਰਿ ਕਾਮੁ ਸਭੁ ਚੀਤੁ ਨਿਰੰਜਨ ਨਾਲਿ॥ (ਪੰਨਾ-1375-76)

ਦਸਵੇਂ ਪਾਤ 'ਹ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਨਾਂ ਦੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ **ਖਾਲਸਾ-ਪੰਥ ਦੇ ਇਕ ਵਰਨ** ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਵਰਨਾਂ, ਧਰਮਾਂ, ਫਿਰਕਿਆਂ ਤੇ ਭੇਖਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਦਾ ਸੰਖੇਪ, ਸੌਖਾ ਤੇ **ਸਰਬ-ਸਾਂਝਾ** ਉਪਦੇ **ਗੁਰਬਾਣੀ** ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ।

ਇਹ ਉਪਦੇ ਕੀ ਹੈ ?

1) **ਕਰਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ**

2) **ਸਿਮਰੁ ਮਾਧੋ**

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਇਹ ਉਪਦੇ ਹਰ ਇਕ ਵਰਨ ਜਾਂ ਭੇਖ ਦੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ, ਅਥਵਾਚੁ

1) ਜੋਗੀਆਂ-ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ

2) ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ

3) ਗ੍ਰਿਹਸਤੀਆਂ

ਆਦਿ ਲਈ ਸਾਂਝੇ ਹਨ।

ਮਿਲੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ **ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ॥** (ਪੰਨਾ-12)

ਕਰਿ ਸਾਧਸੰਗਤਿ **ਸਿਮਰੁ ਮਾਧੋ** ਹੋਹਿ ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ॥ (ਪੰਨਾ-631)

ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਹੈ ਸਿਰਿ ਕਰਮਨ ਕੈ ਕਰਮਾ॥ (ਪੰਨਾ-642)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਾਧਸੰਗਿ ਰਾਵੀਐ ਜੀਉ॥ (ਪੰਨਾ-691)

ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ॥

ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰੰਗਿ॥ (ਪੰਨਾ-262)

ਜਦ ਸਾਡਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾਦੁ

ਪਰਮੇ ਰ ਇਕ ਹੈ
ਗੁਰੂ ਇਕ ਹੈ
ਬਾਣੀ ਇਕ ਹੈ
ਪਰਮਾਰਥ ਇਕ ਹੈ
ਉਪਾ ਨਾ ਇਕ ਹੈ
ਵਰਨ ਇਕ ਹੈ
ਜੀਵਨ-ਸੇਧ ਇਕ ਹੈ
ਜੀਵਨ ਮੰ ਲ ਇਕ ਹੈ

ਤਾਂ ਇਹਦੁ

ਵਿਤਕਰਾ

ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ

ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ

ਨਫਰਤ-ਸਾੜਾ

ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ

ਲੜਾਈਆਂ-ਝਗੜੇ

ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ

ਅਤਿਆਚਾਰ

ਮਰਨ-ਮਾਰਨ

ਕਿਉਂ ?

ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ **ਇ ਟ ਜਾਂ ਜੀਵਨ ਸੇਧ** ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਸਾਡਾ **ਅਮਲੀ-ਜੀਵਨ** ਨਿਰੋਲ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਉਪਦੇ ਤੋਂ **ਐਨ ਉਲਟ** ਹੈ।

ਰਹਤ ਅਵਰ ਕਛੁ ਅਵਰ ਕਮਾਵਤ॥

ਮਨਿ ਨਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮੁਖਹੁ ਗੰਢ ਲਾਵਤ॥ (ਪੰਨਾ-269)

ਜੇ ਕੋਈ ਜਗਿਆਸੂ ਪਰਮਾਰਥ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਦਾ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ **ਓਪਰੇ ਮਨ ਨਾਲ** ਠਾਠਾ ਬਾਗਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ **ਸਹੀ ਆਤਮਿਕ-ਅਗਵਾਈ** ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਕਰਮ-ਕਾਡਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਆਪਣਾ ਅਮੋਲਕ ਜੀਵਨ ਅਜਾਈਂ ਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸਪ ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਅੰਤ੍ਰ-ਮੁਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਉਪਦੇ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸ **ਅੰਤ੍ਰਮੁਖੀ ਸਿਮਰਨ-ਜੀਵਨ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ** ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਭਾਸਦੀ ਹੈ।

ਇਹ **ਅੰਤ੍ਰਮੁਖੀ ਸਿਮਰਨ-ਜੀਵਨ** ਔਖਾ ਰੂਰ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਚੁ

ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ **ਤੱਤ ਸਾਰ** ਹੈ

ਉਲਟੀ **ਖੇਲ ਪ੍ਰਿਮ ਕੀ** ਹੈ

ਗੁਰਮਤਿ **ਗਾਡੀ-ਰਾਹ** ਹੈ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਬੇਅੰਤ ਪਾਠ, ਕੀਰਤਨ, ਕਥਾ-ਵਾਰਤਾ ਕਰਦਿਆਂ-ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ **ਤੱਤ-ਸਾਰ** ਚੁ

ਅਨੁਭਵੀ ਤੱਤ ਬਦ

ਅੰਤ੍ਰਮੁਖੀ ਸੂਖਮ ਸੁਰਤ

ਅਤੇ

ਬਦ-ਸੁਰਤ ਦੇ ਮੇਲ

ਨੂੰ **ਸਮਝਣ, ਬੁੱਝਣ, ਚੀਨਣ, ਮਾਨਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ** ਹਾਂ।

ਮਾਇਕੀ-ਜੀਵਨ ਦੇ ਉਲਟ ਆਤਮਿਕ-ਜੀਵਨ ਦੀ ਬਦ-ਸੁਰਤ ਦੀ ਉਲਟੀ ਪ੍ਰਿਮ-ਖੇਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ, ਕਮਾਉਂਦਾ ਤੇ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

ਤੇ ਵਿਰਲੇ ਸੈਂਸਾਰ ਵਿਚਿ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਹੋਇ ਮਿਰਗ ਮਰੰਦੇ। (ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. 28/17)

ਰਾਗ ਨਾਦ ਸਭ ਕੋ ਸੁਣੈ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਸਮਝੈ ਵਿਰਲੋਈ। (ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. 15/16)

ਐਸੇ ਸਬਦ-ਸੁਰਤਿ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ-ਜਨ ਇਸ ਮਾਇਕੀ ਅਗਨ-ਸੋਕ-ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਵੀ **ਕਮਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗ ਨਿਰਲੇਪ** ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕਾਇਨਾਤ ਦੇ ਦੋ ਵਿਲੱਖਣ **ਮੰਡਲ** ਹਨ ਚੁ

1) ਹਉਮੈ-ਵੇੜ੍ਹਿਆ ਮਾਇਕੀ-ਮੰਡਲ

2) ਬਦ ਜਾਂ ਨਾਮ ਦਾ ਆਤਮ-ਮੰਡਲ

ਮਾਇਕੀ-ਮੰਡਲ ਤੋਂ ਆਤਮ-ਮੰਡਲ ਵੱਲ ਜਾਣ ਲਈ **ਸੁਰਤ** ਨਾਲ **ਗੁਰ-ਸਬਦ** ਦੀ **ਕਮਾਈ** ਅਥਵਾ **ਸਿਮਰਨ** ਹੀ **ਇਕੋ-ਇੱਕ ਸਾਧਨ** ਹੈ।

ਸਬਦੇ ਹੀ ਨਾਉ ਉਪਜੈ ਸਬਦੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਆ॥ (ਪੰਨਾ-644)

ਏਨੀ ਅਖੀ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵਈ

ਜਿਚਰੁ ਸਬਦਿ ਨ ਕਰੇ ਬੀਚਾਰੁ॥ (ਪੰਨਾ-1279)

ਸਾਹਿਬ ਮੇਰਾ ਸਦਾ ਹੈ **ਦਿਸੈ ਸਬਦੁ ਕਮਾਇ॥** (ਪੰਨਾ-509)

ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਤਿਨਾ ਸੋਝੀ ਪਈ ਦੂਜੈ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇ॥ (ਪੰਨਾ-587)

ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਲਿਵਲੀਣੁ ਹੋਇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸਚ ਖੰਡਿ ਨਿਵਾਸੀ।

(ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. 25/18)

ਸਬਦ ਦੀ ਬਾਬਤ ਆਮ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਵਿੱਚ ਭੁਲੇਖਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਬਦ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਨੌਂ ਲੇਖ (58-66) ਲਿਖੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਚੁ

ਸੰਖੇਪ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਚੁ

ਸਬਦ ਦੇ ਦੋ ਸਰੂਪ ਹਨ ਚੁ

1. ਅੱਖਰੀ ਸਰੂਪ ਚੁ ਜੋ ਲਿਖਣ-ਬੋਲਣ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਭਗਤ-ਬਾਣੀ ਆਦਿ।

2. ਅੱਖਰ-ਹੀਣ ਬਦ (Wordless Word) ਅਥਵਾ ਨਾਮ , ਜੋ ਸਿਰਫ
ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਹੀ **ਬੁਝਿਆ-ਸੀਝਿਆ-ਪਹਿਚਾਣਿਆ** ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
 ਸਾਡੀ ਅਲਪ-ਬੁੱਧੀ ਇਸ **ਅਨੁਭਵੀ ਸੂਖਮ-ਸਬਦ** ਨੂੰ ਪਕੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ।
 ਹਾਂ, ਸਬਦ ਦੇ **ਅੱਖਰੀ ਸਰੂਪ** ਅਥਵਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਚੁ

ਪੜ੍ਹਿਆ
 ਲਿਖਿਆ
 ਗਾਇਆ
 ਸਮਝਿਆ
 ਵਿਚਾਰਿਆ

ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅੱਖਰ-ਹੀਣ **ਤੱਤ ਸਬਦ** ਸਿਰਫ ਅੰਤ੍ਰਮੁਖੀ **ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਹੀ** ਚੁ

ਬੁਝਿਆ
 ਚੀਨਿਆ
 ਸੁਣਿਆ
 ਵਿਚਾਰਿਆ
 ਕਮਾਇਆ
 ਮਾਣਿਆ

ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅੰਤ੍ਰਆਤਮੇ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਹੀ **ਸਬਦ-ਸੁਰਤ** ਦਾ ਮੇਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
 ਇਥੇ ਸਾਡੀ ਤੀਖਣ-ਬੁੱਧੀ ਦੀਆਂ ਉਕਤੀਆਂ-ਜੁਗਤੀਆਂ ਜਾਂ ਫਿਲਾਸਫੀਆਂ ਦੀ **ਪਹੁੰਚ**
 ਨਹੀਂ।

ਪੁਰਾਣੇ ਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਪੰਡਤ ਲੋਕ ਕਾੀ ਜਾ ਕੇ ਵੇਦ- ਾਸਤ੍ਰ ਆਦਿ ਦੀਆਂ
 ਪੜ੍ਹਾਈਆਂ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਫਿਲਾਸਫੀਆਂ ਸਿਖਦੇ ਸਨ। ਦਿਮਾਗੀ
 ਉਕਤੀਆਂ-ਜੁਗਤੀਆਂ ਨਾਲ **ਤੀਖਣ-ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਸਿੰਗ ਅੜਾਉਣੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ**
ਗਲ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ।

ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿੱੇ ਸਬੰਧੀ ਇਉਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਚੁ
 ਪਾਠੁ ਪੜਿਓ ਅਰੁ ਬੇਦੁ ਬੀਚਾਰਿਓ ਨਿਵਲਿ ਭੁਅੰਗਮ ਸਾਧੇ॥
 ਪੰਚ ਜਨਾ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ਨ ਛੁਟਕਿਓ ਅਧਿਕ ਅਹੰਬੁਧਿ ਬਾਧੇ॥1॥
 ਪਿਆਰੇ ਇਨ ਬਿਧਿ ਮਿਲਣੁ ਨ ਜਾਈ ਮੈ ਕੀਏ ਕਰਮ ਅਨੇਕਾ॥
 ਹਾਰਿ ਪਰਿਓ ਸੁਆਮੀ ਕੈ ਦੁਆਰੈ ਦੀਜੈ ਬੁਧਿ ਬਿਬੇਕਾ॥ (ਪੰਨਾ-641)

ਪੜੇ ਸੁਨੇ ਕਿਆ ਹੋਈ॥ ਜਉ ਸਹਜ ਨ ਮਿਲਿਓ ਸੋਈ॥ (ਪੰਨਾ-655)

ਬੇਦ ਪੜਹਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨ ਬੁਝਹਿ॥
 ਮਾਇਆ ਕਾਰਣਿ ਪੜਿ ਪੜਿ ਲੂਝਹਿ॥
 ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧਾ ਕਿਉ ਕਰਿ ਦੁਤਰੁ ਤਰੀਜੈ ਹੇ॥ (ਪੰਨਾ-1050)

ਭਾਵੇਂ ਉਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ **ਪੰਡਤਾਂ** ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਉਪਦੇ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਰੇਣੀਆਂ ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਬਿਜਲੀ ਦੇ **ਕਰੰਟ** ਦਾ ਦਿਮਾਗੀ ਜਾਂ ਕਿਤਾਬੀ-ਗਿਆਨ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਕਰੰਟ ਦੀ ਛੋਹ ਜਾਂ ਝਟਕੇ ਦਾ **ਨਿੱਜੀ ਤਜਰਬਾ** ਬਿਲਕੁਲ ਹੋਰਵੇਂ ਤੇ **ਵਿਲੱਖਣ** ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਬਾਬਤ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਘੋਟਣਾ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ, ਪਰ ਅੰਤ੍ਰਆਤਮੇ ਚੁ

ਆਤਮ-ਰੌਂ
ਆਤਮਿਕ-ਰੁਣ-ਬੁਣ
ਅਨਹਦ-ਧੁਨੀ
ਆਤਮ-ਰੰਗ
ਆਤਮ-ਰਸ
ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ
ਨਾਮ

ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਤਜਰਬਾ ਮਾਨਣਾ ਅਲੌਕਿਕ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਖੇਲ੍ਹ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਗੁਰ-ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੁਆਰਾ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭਿ ਸਾਧਸੰਗਿ ਮੇਲੀ॥

ਜਾ ਫਿਰਿ ਦੇਖਾ ਤਾ ਮੇਰਾ ਅਲਹੁ ਬੇਲੀ॥

(ਪੰਨਾ-794)

ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਣੀ ਕੋ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝਏ॥

(ਪੰਨਾ-844)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲਾ ਕੋਈ ਬੁਝੇ ਸਬਦੇ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ॥

(ਪੰਨਾ-1332)

ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਰੋਤਿਆਂ ਉਤੇ ਓਪਰਾ ਜਿਹਾ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਛੇਤੀ ਹੀ ਛਾਈਂ-ਮਾਈਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਐਸੇ ਫੋਕੇ, ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪਿਛੇ **ਆਤਮ-ਜੀਵਨ ਦੀ ਆਤਮ-ਕਲਾ** ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸਬੂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਨਾਲੋਂ ਅੱਜ-ਕਲ੍ਹ ਕਈ ਗੁਣਾ ਿਆਦਾ ਧਰਮ-ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਡਾ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ-ਜੀਵਨ ਨਿਘਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਨਿਰੇ-ਪੁਰੇ ਦਿਮਾਗੀ-ਗਿਆਨ ਘੋਟਣ ਨਾਲ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ **ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ।**

ਖਾਂਡ ਖਾਂਡ ਕਹੈ ਜਿਹਬਾ ਨ ਸ੍ਵਾਦ ਮੀਠੋ ਆਵੈ

ਅਗਨਿ ਅਗਨਿ ਕਹੈ ਸੀਤ ਨ ਬਿਨਾਸ ਹੈ।

ਬੈਦ ਬੈਦ ਕਹੈ ਰੋਗ ਮਿਟਤ ਨ ਕਾਹੂੰ ਕੋ

ਦ੍ਰਬ ਦ੍ਰਬ ਕਹੈ ਕੋਊ ਦ੍ਰਬਹਿ ਨ ਬਿਲਾਸ ਹੈ।

ਚੰਦਨ ਚੰਦਨ ਕਹੈ ਪ੍ਰਗਟੇ ਨ ਸੁਭਾਸ ਬਾਸੁ

ਚੰਦ ਚੰਦ ਕਹੈ ਉਜਿਆਰੋ ਨ ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੈ।

ਤੈਸੇ ਗਯਾਨ ਗੋਸਟਿ ਕਰਤ ਨ ਰਹਤ ਪਾਵੈ

ਕਰਨੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਨ ਉਦਤਿ ਅਕਾਸ ਹੈ।

(ਕਬਿਤ ਭਾ. ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ **ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ** ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ **ਆਤਮ-ਕਲਾ** ਨਾਲ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ, ਖਿਆਲਾਂ, ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਕਰਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਚੁ

ਜੀਵਨ-ਕਣੀ

ਆਤਮ-ਕਲਾ

ਆਤਮ-ਗਿਆਨ

ਆਤਮ-ਪ੍ਰਕਾ

ਆਤਮ-ਰਸ

ਆਤਮ-ਰੰਗ

ਨਾਮ ਦੀ ਰੌ

ਪ੍ਰਜਵਲਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਜੀਵ ਦੇ ਮਾਇਆ-ਵੇੜੇ ਠੁੱਲ੍ਹੇ ਮਨ ਨੂੰ **ਵਿੰਨੂ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਆਤਮ-ਕਿੰਗਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾ ਛੋਂਹਦੀ ਹੈ**। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ-ਛੋਹ ਨਾਲ ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ **ਮਾਇਆ-ਵੇੜਿਆ** ਮਨ ਫੌਰਨ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਤਮ-ਪ੍ਰਾਇਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤਦੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ **ਸਿਮਰਨ** ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਚੁ

ਮਨਿ ਤਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਆਰਾਧੀਐ ਮਿਲਿ ਸਾਧ ਸਮਾਗੈ॥ (ਪੰਨਾ-817)

ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ॥

ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰੰਗਿ॥ (ਪੰਨਾ-262)

ਸਤਸੰਗਤਿ ਲਗਿ ਹਰਿ ਧਿਆਈਐ

ਹਰਿ ਹਰਿ ਚਲੈ ਤੇਰੈ ਨਾਲਿ॥ (ਪੰਨਾ-234)

ਫੁੱਲ ਆਪਣੀ ਖੁ ਬੋ ਦੀ **ਬਿਨ-ਬੋਲੇ** ਹੀ ਇ ਤਿਹਾਰਬਾੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ-ਜਨਾਂ ਦੇ **ਦੈਵੀ-ਜੀਵਨ** ਦੁਆਰਾ ਆਤਮ-ਰਸ, ਰੰਗ, **ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ ਦਾ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਚੁੱਪ-ਚੁਪੀਤੇ ਹੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ**।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋਟਿ ਉਧਾਰਦਾ ਭਾਈ ਦੇ ਨਾਵੈ ਏਕ ਕਣੀ॥ (ਪੰਨਾ-608)

ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਨਹੀ ਕਛੁ ਘਾਲ॥

ਦਰਸਨੁ ਭੇਟਤ ਹੋਤ ਨਿਹਾਲ॥ (ਪੰਨਾ-272)

ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖ-ਜਨ **ਆਪਿ ਜਪੈ ਅਵਰਹ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ** ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ, ਅਣਜਾਣੇ ਹੀ ਕਮਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਨੇਤ੍ਰਗੀਣ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ **ਹਾਥੀ** ਦੀ ਕਲ-ਸੂਰਤ ਬਾਬਤ **ਅਨੁਭਵ** ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੱਡੋ-ਅੱਡਰੀ ਛੋਹ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਗਿਆਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਗਿਆਨ ਅਧੂਰਾ, ਅਪੂਰਨ ਤੇ ਗਲਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ **ਅਨੁਭਵੀ-ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਆਤਮ-ਮੰਡਲ** ਦੀ ਬਾਬਤ ਸਾਡੀ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਵਿਚਾਰ, ਖਿਆਲ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੁ

ਅਧੂਰਾ
ਅਪੂਰਨ
ਭੁਲੇਖਾ
ਜਾਂ ਗਲਤ

ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੁ

ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ
ਭੁਲੇਖੇ
ਵਿਤਕਰੇ
ਤਅੱਸੁਬ
ਲੜਾਈਆਂ
ਝਗੜੇ

ਆਦਿ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਧਰਮ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੁ

ਮਿਲਵਰਤਨ
ਸੇਵਾ-ਭਾਵਨੀ
ਆਪਾ-ਵਾਰਨਾ
ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ

ਸਿਖਾਉਣਾ ਸੀ, ਉਹੀ ਧਰਮ **ਸਾਡੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਦੇ ਕਾਰਣ** ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਦੁ

ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ
ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ
ਘਿਰਣਾ
ਸਾੜਾ
ਨੰ ਰ ਤ
ਲੜਾਈਆਂ
_ ਲ ਮ

ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਧਰਮ-ਪ੍ਰਚਾਰ ਫੋਕਾ, ਅਧੂਰਾ ਤੇ ਰਸਹੀਣ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਆਪਿ ਨ ਬੁਝੈ ਲੋਕ ਬੁਝਾਵੈ॥
ਮਨ ਕਾ ਅੰਧਾ ਅੰਧੁ ਕਮਾਵੈ॥
ਦਰੁ ਘਰੁ ਮਹਲੁ ਠਉਰੁ ਕੈਸੇ ਪਾਵੈ॥

(ਪੰਨਾ-832)

ਦੂਜੇ ਲਫਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਵਿਚੋਂ ਚੁ

ਆਤਮ ਜੀਵਨ-ਕਣੀ
ਸਿਮਰਨ ਕਮਾਈ
ਰਧਾ-ਭਾਵਨੀ
ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ
ਪ੍ਰਿਮ-ਰਸ
ਪ੍ਰਿਮ-ਰੰਗ
ਨਾਮ ਦੀ ਰੋ

ਅਲੋਪ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਬਾਹਰਮੁਖੀ **ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ** ਨੂੰ ਹੀ ਧਾਰਮਿਕ **ਸਿਖਰ**, **ਪੂਰਨਤਾ ਅਥਵਾ ਮੰਤ੍ਰਿ ਲ** ਸਮਝਕੇ ਚੁ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤ੍ਰਮੁਖੀ ਚੁ

ਗੁਝੇ ਭਾਵਾਂ
ਆਤਮ ਜੀਵਨ
ਬਦ-ਕਮਾਈ
ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ
ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ

ਤੋਂ **ਅਣਜਾਣ**, **ਅਵੇਸਲੇ ਤੇ ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਹ** ਹੋ ਕੇ ਮੁਢਲੀ ਆਤਮ-ਸੇਧ, ਅਰਥਾਤਚੁ

ਸਾਧ-ਸੰਗਤ
ਤੇ
ਸਿਮਰਨ

ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਪੜੀਐ ਗੁਣੀਐ ਕਿਆ ਕਥੀਐ ਜਾ ਮੁੰਢਹੁ ਘੁਥਾ ਜਾਇ॥ (ਪੰਨਾ-68)

ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦੇ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨਚੁ

1. ਮਾਇਕੀ ਗਿਆਨ
2. ਧਾਰਮਿਕ ਗਿਆਨ
3. ਅਨੁਭਵੀ ਤੱਤ-ਗਿਆਨ

ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ **ਮਾਇਕੀ ਗਿਆਨ** ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਲਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਧਾਰਮਿਕ-ਗਿਆਨ ਨੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵੀ ਤੱਤ-ਗਿਆਨ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸੀ ਤੇ ਸਹੀ ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦੇਣੀ ਸੀ। ਪਰ ਇਸਦੇ ਐਨ ਉਲਟ ਧਾਰਮਿਕ ਗਿਆਨ ਵੀ ਮਾਇਕੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਣ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਧਾਰਮਿਕ ਗਿਆਨ ਚੁ

1. ਕੇਵਲ ਮਾਇਆ ਬਟੋਰਨ ਦਾ ਰੀਆ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।
2. ਭਲੇ ਭਲੇਰੇ ਬਣ ਕੇ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
3. ਮ ਹਬੀ-ਤਅੱਸੁਬ ਵਧਾਉਣ ਕਰਕੇ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਤੇ ਈਰਖਾ -ਦਵੈਤ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਕਾਲਜ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਮੈਟ੍ਰਿਕ (matriculation) ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਾ ਮੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੁਭਵੀ ਤੱਤ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਧਾਰਮਿਕ-ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਲਾ ਮੀ ਹੈ।

ਪਰ ਅਸੀਂ ਧਾਰਮਿਕ-ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਹੀ ਪੂਰਨਤਾ, ਸਿਖਰ ਅਥਵਾ ਮੰ ਲ ਸਮਝੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸੇ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਜਾਂ ਗਲਤਾਨ ਹੋਏ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਚੁ

ਤੂੰ ਗੁਣ ਪੜ੍ਹਹਿ ਹਰਿ ਏਕੁ ਨ ਜਾਣਹਿ
ਬਿਨੁ ਬੁਝੇ ਦੁਖੁ ਪਾਵਣਿਆ॥ (ਪੰਨਾ-128)

ਪੜ੍ਹਹਿ ਮਨਮੁਖ ਪਰੁ ਬਿਧਿ ਨਹੀ ਜਾਨਾ॥
ਨਾਮੁ ਨ ਬੁਝਹਿ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਨਾ॥ (ਪੰਨਾ-1032)

ਆਤਮਿਕ ਅਨੁਭਵੀ-ਤੱਤ-ਗਿਆਨ ਬਖੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ-ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਅਥਵਾ ਸਤਿ-ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ-ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਚੁ

ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਜਿਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਹੋਵੈ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ॥
ਜਿਉ ਜਿਉ ਓਹੁ ਵਧਾਈਐ ਤਿਉ ਤਿਉ ਹਰਿ ਸਿਉ ਰੰਗੁ॥ (ਪੰਨਾ-71)

ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਪੂਰਨ ਪਦੁ ਪਾਇਆ॥
ਸਾਧਸੰਗਿ ਭੈ ਭਰਮ ਮਿਟਾਇਆ॥ (ਪੰਨਾ-193)

ਚੁਚਲਦਾ

